

УДК 349.6:614.84-796.51-057.875

DOI <https://doi.org/10.32782/cuj-2025-3-4>**Копи́лець Євге́ній Ві́кторович**

кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри географії, методики її навчання та туризму
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
ORCID: 0000-0003-3234-4126

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В ЛІСАХ ПІД ЧАС ТУРИСТСЬКИХ ПОХОДІВ І КРАЄЗНАВЧИХ ЕКСПЕДИЦІЙ ІЗ УЧНІВСЬКОЮ ТА СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто проблему забезпечення пожежної безпеки в лісах під час туристських мандрівок з активними способами пересування за участю учнівської та студентської молоді. Актуальність дослідження зумовлена підвищенням ризиком виникнення лісових пожеж унаслідок антропогенного впливу в умовах кліматичних змін.

Метою дослідження є характеристика нормативно-правового аспекту забезпечення пожежної безпеки в лісах під час туристських походів і краєзнавчих експедицій із учнівською та студентською молоддю. Проаналізовано відповідні норми Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Лісового кодексу України, Правил пожежної безпеки в лісах України, Інструкції щодо проведення туристських спортивних походів з учнівською та студентською молоддю та низки інших нормативно-правових актів за темою дослідження.

За результатами дослідження виявлено недосконалість чинного нормативно-правового забезпечення пожежної безпеки в лісах. Констатовано нормативно неврегульовану суперечність між потребою в обмеженні відвідувань лісів України у пожежонебезпечний період та усталеною практикою туристсько-краєзнавчих мандрівок з активними способами пересування учнівської та студентської молоді. Склалася ситуація, коли туристсько-краєзнавчий рух, який широко практикує використання багатьох під час мандрівок, не вписується в рамки, передбачені нормативно-правовими актами. Прогалини в нормативно-правовому підґрунті забезпечення пожежної безпеки в лісах, відсутність необхідних кваліфікованих роз'яснень і недостатній рівень наявного методичного забезпечення дитячо-юнацького туризму несуть потенційну загрозу як для пожежної безпеки лісів, так і для безпеки юних туристів-краєзнавців. Запропоновано рекомендації щодо підвищення рівня пожежної безпеки шляхом удосконалення та доповнення відповідної нормативно-правової бази.

Ключові слова: пожежна безпека, лісова пожежа, туристське вогнище, туристський похід, краєзнавча експедиція, учнівська та студентська молодь, активний туризм, туристсько-краєзнавча діяльність, правові засади.

Kopylets Ye. V. Ensuring fire safety in forests during tourist trekking trips and local lore expeditions with schoolchildren and students: regulatory and legal aspects

The article discusses the issue of fire safety in forests during tourist trips involving active forms of travel with schoolchildren and students. The relevance of the study is determined by the increased risk of forest fires due to anthropogenic impact in the context of climate change.

The aim of the study is to characterize the regulatory and legal aspects of ensuring fire safety in forests during tourist trips and local lore expeditions with schoolchildren and students. The relevant provisions of the Law of Ukraine "On Environmental Protection", the Forest Code of Ukraine, the Rules of Fire Safety in the Forests of Ukraine, the Instructions for Conducting Tourist Sports Trekking with Schoolchildren and Students, and a number of other regulatory and legal acts on the subject of the study were analyzed.

As a result of the study, the imperfection of the current regulatory and legal framework for fire safety in forests was revealed. It has been found that many explanations and guidance recommendations published in media sources regarding fire safety during recreation in forests contain incomplete information, are not fully consistent with the current regulatory framework, or even contradict it. A situation has arisen where the tourist and local history movement, which widely practices the use of campfires during trips, does not fit within the framework provided for by regulatory and legal acts. Gaps in the regulatory framework for fire safety in forests, the lack of necessary qualified explanations, and the insufficient level of methodical support for children's and youth tourism pose a potential threat to both forest fire safety and the safety of young tourists and local lore enthusiasts. Recommendations have been made to improve fire safety by improving and supplementing the regulatory framework.

Key words: fire safety, forest fire, tourist campfire, tourist trekking trip, local lore expedition, student's youth, active tourism, tourist and local lore activities, legal principles.

Вступ. До усталених форм туристсько-краєзнавчої діяльності учнівської та студентської молоді України належать туристські мандрівки з активними способами пересування – туристські походи та краєзнавчі експедиції. Туристсько-краєзнавчий напрям позашкільної освіти лишається масовим і в сучасних умовах: за інформацією Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, у 2024 р. налічувалося 1785 туристсько-спортивних, 1928 туристсько-краєзнавчих гуртків та 236 гуртків юних туристів-краєзнавців, які відвідували відповідно 28 819, 31 252 та 3714 вихованців [1]. Ці статистичні дані за відсутності у вільному доступі відомостей про кількість туристських походів і краєзнавчих експедицій дають уявлення про загальну кількість мандрівок з активними способами пересування, здійснюваних означеною віковою категорією, адже їхнє проведення передбачено майже у всіх навчальних програмах із позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку [2].

Для гуртків туристсько-спортивного профілю атрибутивними є туристські спортивні походи, організація і проведення яких регламентується спеціальним нормативно-правовим актом – Інструкцією щодо проведення туристських спортивних походів з учнівською та студентською молоддю. Згідно з нею, туристським спортивним походом учнівської та студентської є подорож, що здійснюється організованою групою учнівської та/або студентської молоді відповідно до цієї Інструкції за заздалегідь розробленим маршрутом із подоланням природних та штучних перешкод різних категорій труднощі у визначені строки; експедицією з активними способами пересування вважається похід, основним завданням якого є проведення

краєзнавчої роботи щодо вивчення історії рідного краю, довкілля, явищ соціального життя, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів та інших досліджень [3]. Систематично відбуваються змагання з туристських спортивних походів серед учнівської та студентської молоді [4]; такі змагання проведено і у 2025 р. Натомість гуртки туристсько-краєзнавчого профілю беруть участь у Всеукраїнському конкурсі на кращу туристсько-краєзнавчу експедицію учнівської молоді з активним способом пересування «Мій рідний край» [5].

Оскільки туристські спортивні походи й експедиції з активними способами пересування тривають кілька днів, обладнання місць ночівель зазвичай супроводжується розпалюванням багать. Як зазначає В. Пустовойт, «навіть якщо туристська група користується газовими чи бензиновими пальниками, при першій же нагоді вона із задоволенням розпалює вогнище» [6, с. 83]. Проте атрибутивне використання багаття юними туристами та краєзнавцями у природному середовищі потребує особливої уваги з огляду на загрозу пожежній безпеці.

У дослідженні С. Зібцева, О. Сошенського, В. Миронюка, В. Гуменюка констатовано, що в останні десятиліття нові кліматичні умови загострили в Україні пожежну небезпеку до рівня, коли існуюча система охорони лісів і ландшафтів від пожеж уже не здатна тримати ситуацію під контролем, а тому потребує ґрунтовного аналізу та вдосконалення [7, с. 15]. Серед ключових чинників високої горимості лісів в Україні С. Зібцев, О. Сошенський, В. В. Гуменюк, В. А. Корень називають, зокрема, недосконале законодавство запобігання виникненню природних пожеж та невиконання відповідних чинних нормативних і законодавчих вимог [8, с. 38].

Метою оглядового дослідження є характеристика нормативно-правового аспекту забезпечення пожежної безпеки в лісах під час туристських походів і краєзнавчих експедицій з учнівською та студентською молоддю, виділення проблемних питань та формулювання пропозицій щодо їхнього розв'язання.

Матеріали та методи. Під час дослідження з метою забезпечення глибини аналізу проблеми й обґрунтованості результатів було використано комплекс методів. Отримані результати базуються на аналізі законодавства, підзаконних нормативно-правових актів, наукових праць у царині, означеній проблемою дослідження. Методом синтезу результати аналізу нормативно-правових актів, наукових публікацій інтегровано для формулювання висновків дослідження.

Результати. На законодавчому рівні загальні обов'язки громадян у галузі охорони довкілля визначені ст. 12 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». До них належать, зокрема, обов'язки берегти природу, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища; здійснювати діяльність із додержанням вимог екологічної безпеки, інших нормативів, вносити штрафи за екологічні правопорушення. Цим законом також визначено відповідні повноваження рад різного рівня (ст. 13–15), органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища (ст. 16–20⁴) та природоохоронних громадських організацій (ст. 21) [9].

Забезпечення пожежної безпеки в лісах безпосередньо відображено в Лісовому кодексі України. Так, відповідно до ст. 31 Лісового кодексу, Рада Міністрів АР Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, у межах своїх повноважень на їхній території беруть участь у розробленні та забезпеченні виконання регіональних (місцевих) програм з охорони, захисту, використання та відтворення лісів, забезпечують здійснення заходів з охорони та захисту лісів, створюють охоронні зони, зокрема, для ліквідації наслідків лісових пожеж, залучають у встановленому порядку до здійснення таких заходів населен-

ня, транспортні та інші технічні засоби та обладнання, забороняють відвідування лісів населенням та в'їзд до них транспортних засобів у період високої пожежної небезпеки в порядку, передбаченому законодавством. Відповідно до ст. 32 районні державні адміністрації на їхній території беруть участь у розробленні та забезпеченні виконання регіональних (місцевих) програм з охорони, захисту, використання та відтворення лісів, у здійсненні заходів з охорони та захисту лісів, створюють охоронні зони, зокрема, для ліквідації наслідків лісових пожеж, залучають у встановленому порядку до здійснення таких заходів населення, транспортні та інші технічні засоби й обладнання. Згідно зі ст. 33 сільські, селищні, міські ради на відповідній території беруть участь у здійсненні заходів з охорони та захисту лісів, зокрема ліквідації наслідків лісових пожеж, залучають у встановленому порядку до здійснення цих заходів населення, транспортні та інші технічні засоби й обладнання.

Статтями 37–38 визначено, що питання здійснення охорони лісів від пожеж підлягає регулюванню нормативно-правовими актами з ведення лісового господарства, які розробляються в установленому порядку центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, а основні вимоги до заходів з охорони та захисту лісів затверджуються нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України.

Відповідно до ст. 64 підприємства, установи, організації та громадяни під час ведення лісового господарства зобов'язані здійснювати охорону лісів від пожеж.

У статті 105 зафіксовано, що порушення лісового законодавства тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову чи кримінальну відповідальність відповідно до закону. Зокрема, відповідальність за порушення лісового законодавства несуть особи, які винні у знищенні або пошкодженні лісу внаслідок недбалого поводження з вогнем, порушенні інших вимог пожежної безпеки в лісах [10].

Наведені вище норми Лісового кодексу України конкретизовані у Правилах пожежної безпеки в лісах України, затверджених

наказом Державного комітету лісового господарства України від 27.12.2004 № 278, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 24.03.2005 за № 328/10608 [11]. Цей документ лишається чинним попри те, що базується на Законі України «Про пожежну безпеку», який з 1 липня 2013 р. відповідно до пп. 3 п. 2 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу цивільного захисту України втратив чинність [12], та не узгоджений із чинними Правилами пожежної безпеки в Україні [13]. З метою врегулювання цієї колізії, вдосконалення нормативної бази з пожежної безпеки в лісах Міністерством аграрної політики та продовольства України у 2019 р. розроблено проєкт наказу «Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України», який, проте, так і не набув чинності [14]. Іншою спробою модернізувати нормативну базу з пожежної безпеки в лісах стало затвердження постановою Кабінету Міністрів України у 2022 р. Порядку організації охорони і захисту лісів [15].

Відповідальність за недотримання громадянами та посадовими особами вимог пожежної безпеки в лісах передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України. Зокрема, ст. 77 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки в лісах, у т. ч. за знищення або пошкодження лісу внаслідок необережного поводження з вогнем, а також за порушення вимог пожежної безпеки в лісах, яке спричинило виникнення лісової пожежі чи її поширення на значній площі [16]. У випадках, коли порушення вимог пожежної безпеки призвело до виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду людям чи майнову шкоду у великому розмірі, або ж воно спричинило загибель людей, майнову шкоду в особливо великому розмірі або інші тяжкі наслідки, відповідальність настає за ст. 270 Кримінального кодексу України [17].

За результатами аналізу наукових праць за проблемою дослідження виявлено, що в низці робіт розглянуто недоліки чинних нормативно-правових документів, які регулюють пожежну безпеку в лісах, та висловлено пропозиції щодо їхньої оптимізації чи доповнення

просвітницькою діяльністю та пропагандою. Так, Р. Челпан дослідив історичний розвиток правових та організаційних засад охорони українських лісів від пожеж упродовж IX–XXI ст. Ним з'ясовано, що значний за обсягом правовий масив не є цілісним, у ньому наявні непослідовність у прийнятті окремих правових актів і дублювання змісту одних актів іншими. Відомчі нормативно-правові акти, прийняті за період 1991–2010 рр., досить слабо ув'язані з Лісовим кодексом. У підсумку дослідник зробив висновок про відсутність в українському законодавстві загальної правової концепції з боротьби з лісовими пожежами [18, с. 166–167].

У роботі Н. Марфіної відзначено недостатність і недосконалість лісової охорони та лісоохоронного законодавства, зокрема їх протипожежні аспекти, низький рівень еколого-правової свідомості населення [19, с. 45]. Дослідниця привертає увагу до проблеми рівня правової культури посадових осіб органів лісового господарства: відсутність юридичної освіти призводить до помилок у застосуванні правових норм. Як приклад наведено тлумачення складу правопорушення, передбаченого ст. 77 КУпАП, «Порушення вимог пожежної безпеки в лісах». Зазвичай акцентують увагу на адміністративному правопорушенні з матеріальним складом (пошкодження чи знищення лісу), тоді як порушення вимог пожежної безпеки є адміністративним правопорушенням, навіть якщо відповідні дії не призвели до матеріальної шкоди [19, с. 54].

У дослідженні В. Вайди проблема лісових пожеж розглянута в контексті адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання в лісах України. Ним констатовано доцільність розроблення та затвердження державної цільової програми підвищення пожежної безпеки лісів України, що підвищило б рівень екологічної освіти громадян, оптимізувало б превентивну діяльність щодо лісових пожеж і боротьбу з ними [20, с. 6].

Варто особливо наголосити, що внаслідок прогалин у нормативно-правовому забезпеченні пожежної безпеки в лісах склалася ситуація, коли реально існуюче масове

явище – туристсько-краєзнавчий рух, який широко практикує використання багатьох під час мандрівок з активними способами пересування, не вписується в рамки, окреслені нормативно-правовими актами. Як зазначав Р. Челпан, на рубежі 1960–1970-х рр. ліси почали масово використовувати в рекреаційних цілях, що підвищило небезпеку лісових пожеж; це зумовило передбачення низки застережних заходів затвердженими 1971 р. Правилами пожежної безпеки в лісах СРСР [18, с. 114]. Зокрема, п. 27 розділу XI цих Правил дозволяв організаціям (туристським базам, піонерським таборам, будинкам відпочинку та ін.), які проводять у лісах культурно-масові заходи, у пожежонебезпечний сезон використовувати для облаштування постійних місць відпочинку, туристських стоянок тощо лісові ділянки за узгодженням із лісгоспами за умови обладнання на цих ділянках за вказівкою лісгоспів місць для розпалювання вогнищ і збору сміття.

Натомість п. 3.1.1 чинних Правил пожежної безпеки в лісах України забороняє розпалювання багатьох у лісі у пожежонебезпечний період (як уже зазначалося, згідно з п. 1.13 цих Правил, таким періодом є частина року з моменту сходження снігового покриву до настання стійкої вологої осінньої погоди або утворення снігового покриву, тобто практично весь теплий сезон). Виняток зроблено лише для ділянок зон і місць відпочинку, які мають облаштувати постійні лісокористувачі відповідно до п. 3.3.10 Правил. Місця для розведення вогнищ слід утримувати очищеними до мінерального шару ґрунту й обмежувати смугою очищеного ґрунту завширшки не менше ніж 2,8 м [13]. Унаслідок цього проведення туристських спортивних походів і краєзнавчих експедицій з активними способами пересування, у яких використовують вогнища, у пожежонебезпечний період із дотриманням Правил пожежної безпеки в лісах України стало надзвичайно проблематичним – адже більшість туристів-спортсменів не використовують маршрути з обладнаними місцями відпочинку. За таких обставин значна частина роз'яснень і методичних рекомендацій щодо пожежної безпеки під час відпочинку в лісах або хибує на неповноту,

або інерційно продовжує спиратися на окремі норми більш раннього документа, які у 2004 р. втратили чинність.

Відповідно до Інструкції щодо проведення туристських спортивних походів з учнівською та студентською молоддю керівник закладу освіти, який прийняв рішення про проведення походу (експедиції), зобов'язаний провести цільовий інструктаж керівника туристської групи та його заступника (заступників) з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності під час походу. Керівник туристської групи, його заступник (заступники) повинні провести цільовий інструктаж учасників, помічників керівника з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності та несуть відповідальність за дотримання правил пожежної безпеки учасниками під час мандрівки [3]. Як засвідчують наш практичний досвід і порівняльний аналіз наявних у вільному доступі в мережі Інтернет інструкцій закладів освіти з охорони праці та безпеки життєдіяльності, недосконалість нормативно-правового підґрунтя забезпечення пожежної безпеки в лісах, відсутність необхідних кваліфікованих роз'яснень і недостатній рівень наявного методичного забезпечення дитячо-юнацького туризму призводять до значних розбіжностей в інструкціях [21], що несе потенційну загрозу як для пожежної безпеки лісів, так і для безпеки юних туристів-краєзнавців та не сприяє взаєморозумінню мандрівників і працівників лісового господарства.

Висновки. Проведене дослідження виявило недосконалість чинного нормативно-правового забезпечення пожежної безпеки в лісах під час туристських походів і краєзнавчих експедицій з учнівською та студентською молоддю.

Констатовано нормативно неврегульовану суперечність між потребою в обмеженні відвідувань лісів України в пожежонебезпечний період у зв'язку із загальним зростанням пожежної небезпеки внаслідок кліматичних змін та усталеною практикою туристсько-краєзнавчих мандрівок з активними способами пересування учнівської та студентської молоді, значна частина яких відповідно до навчальних програм із позашкільної освіти припадає саме на пожежонебезпечний період.

Ситуацію ускладнює відсутність детальної регламентації питання пожежної безпеки в документах, які унормовують як самодіяльний туризм узагалі, так і організацію та проведення туристських походів учнівської та студентської молоді як складової освітнього процесу. На нашу думку, продуктивним було б повернення до пропозицій розробити спеціальні нормативно-правові акти, покликані регулювати активний туризм і рекреацію. Вони були висловлені фахівцями з методики самодіяльного туризму ще в першій половині 1970-х рр. Серед інших тогочасних нереалізованих ідей заслуговує

на увагу також пропозиція надавати право облаштування бівуаків, розпалювання вогнищ, прохід по певних угіддях, які підлягають охороні, тощо тим туристам, які склали екзамен на посвідчення туриста та мають відповідний документ.

Перспективними для подальших досліджень в означеному напрямі є аналіз інструкцій із безпеки життєдіяльності під час туристських мандрівок з активними способами пересування, навчальної та методичної літератури з організації та проведення туристських походів і краєзнавчих експедицій з учнівською та студентською молоддю.

Література

1. Інформація про стан національно-патріотичного виховання дітей та молоді та розвиток туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти в 2024 році. URL: <https://udcnpvctum.kyiv.ua/pro-nas-planu-ta-zvity/>.
2. Програми гуртків. URL: <https://udcnpvctum.kyiv.ua/programi-gurtkiv/>.
3. Про затвердження нормативно-правових актів, які регламентують порядок організації туристсько-краєзнавчої роботи : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2014 № 1124, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27.10.2014 за № 1340/26117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1340-14#n8>.
4. Про затвердження Положення про змагання з туристських спортивних походів серед учнівської та студентської молоді : наказ Міністерства освіти і науки України від 27.11.2015 № 1124, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02.02.2016 за № 175/28305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0175-16#Text>.
5. Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс на кращу туристсько-краєзнавчу експедицію учнівської молоді з активним способом пересування «Мій рідний край» : наказ Міністерства освіти і науки України від 04.02.2013 № 1124, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18.02.2013 за № 286/22818. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0286-13#Text>.
6. Наровлянський О. Д., Наровлянська М. Д., Пустовойт В. О. Шкільний туризм. Київ : Шкільний світ, 2009. 128 с.
7. Зібцев С. В., Сошенський О. М., Гуменюк В. В., Корень В. А. Багаторічна динаміка лісових пожеж в Україні. *Український журнал лісівництва та деревинознавства*. 2019. Т. 10, № 3. С. 27–40. DOI: <https://dx.doi.org/10.31548/forest2019.03.027>.
8. Зібцев С. В., Сошенський О. М., Миронюк В. В., Гуменюк В. В. Ландшафтні пожежі в Україні: поточна ситуація та аналіз чинної системи охорони природних територій від пожеж. *Український журнал лісівництва та деревинознавства*. 2020. Т. 11, № 2. С. 15–31. DOI: <https://doi.org/10.31548/forest2020.02.015>.
9. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
10. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.
11. Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України : наказ Державного комітету лісового господарства України від 27.12.2004 № 278, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24.03.2005 за № 328/10608. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-05#Text>.
12. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
13. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.03.2015 за № 252/26697. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15#Text>.
14. Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України : проект наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://forest.gov.ua/regulyatorna-diyalnist/proekti-regulyatornih-aktiv/proekt-nakazu-ministerstva-agrarnoyi-politiki-ta-prodovolstva-ukrayini-prozatverdzhennya-pravil-pozhezhnoyi-bezpeki-v-lisah-ukrayini>.

15. Про затвердження Порядку охорони і захисту лісів : постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2022 № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2022-%D0%BF#Text>.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
17. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
18. Челпан Р. В. Правові та організаційні засади охорони українських лісів від пожеж: історико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Маріупольський державний університет. Маріуполь, 2011. 203 с.
19. Марфіна Н. В. Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Національний аграрний університет. Київ, 2007. 214 с.
20. Вайда В. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення сталого господарювання в лісах України : дис. ... докт. філос. : 081. ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2023. 217 с.
21. Копилець Є. Екологічне виховання в туристському поході. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2011. № 32. С. 3–7.

References

1. Informatsiia pro stan natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi ta rozvytok turystsko-kraieznavchoho napriamu pozashkilnoi osvity v 2024 rotsi [Information about the state of national-patriotic upbringing of children and youth and the development of tourism and local lore in out-of-school education in 2024]. Retrieved from: <https://udcnpvctum.kyiv.ua/pro-nas/plany-ta-zvity/> [in Ukrainian].
2. Prohramy hurtktiv [Curricula for clubs]. Retrieved from: <https://udcnpvctum.kyiv.ua/programi-gurtktiv/> [in Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia normatyvno-pravovykh aktiv, yaki rehlementuiut poriadok orhanizatsii turystsko-kraieznavchoi roboty: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 02.10.2014 № 1124, zareiestrovano v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 27.10.2014 za № 1340/26117 [On approval of regulatory acts governing the organization of tourism and local lore activities: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 2014, February 2 No. 1124, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 2014, October 27 under No. 1340/26117]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1340-14#n8> [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zmahannia z turystskykh sportyvnykh pokhodiv sered uchnivskoi ta studentskoi molodi: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 27.11.2015 № 1124, zareiestrovano v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 02.02.2016 za № 175/28305 [On approval of the Regulations on tourist sports trekking competitions among schoolchildren and students: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 2015, November 27 No. 1124, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 2016, February 2 under No. 175/28305]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0175-16#Text> [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Vseukrainskyi konkurs na krashchu turystsko-kraieznavchu ekspedytsiiu uchnivskoi molodi z aktyvnym sposobom peresuvannia “Mii ridnyi kraj”: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 04.02.2013 № 1124, zareiestrovano v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 18.02.2013 za № 286/22818 [On approval of the Regulations on the All-Ukrainian competition for the best tourist and local lore expedition of schoolchildren with active means of transportation “My Native Land”: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 2013, February 4 No. 1124, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 2013, February 18 under No. 286/22818]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0286-13#Text> [in Ukrainian].
6. Narovlianskyi, O.D., Narovlianska, M.D. & Pustovoi, V.O. (2009). Shkilnyi turizm [School tourism]. Kyiv: Shkilnyi svit [in Ukrainian].
7. Zibtsev, S.V., Soshenskyi, O.M., Humeniuk, V.V. & Koren, V.A. (2019). Bahatorichna dynamika lisovykh pozhezh v Ukraini [Long term dynamics of forest fires in Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal lisivnytstva ta derevynoznavstva*, 10 (3), 27–40. DOI: <https://dx.doi.org/10.31548/forest2019.03.027> [in Ukrainian].
8. Zibtsev, S.V., Soshenskyi, O.M., Myroniuk, V.V. & Humeniuk, V.V. (2020). Landshaftni pozhezhi v Ukraini: potochna sytuatsiia ta analiz chynnoi systemy okhorony pryrodnykh terytorii vid pozhezh [Wildfire in Ukraine: an overview of fires and fire management system]. *Ukrainskyi zhurnal lisivnytstva ta derevynoznavstva*, 11 (2), 15–31. DOI: <https://doi.org/10.31548/forest2020.02.015> [in Ukrainian].
9. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha: Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 № 1264-XII [On Environmental Protection: Law of Ukraine dated 1991, June 25 No. 1264-XII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> [in Ukrainian].
10. Lisovy kodeks Ukrainy vid 21.01.1994 № 3852-XII [Forest Code of Ukraine dated 1994, January 21 No. 3852-XII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> [in Ukrainian].

11. Pro zatverdzhennia Pravyl pozhezhnoi bezpeky v lisakh Ukrainy: nakaz Derzhavnoho komitetu lisovoho hospodarstva Ukrainy vid 27.12.2004 № 278, zareiestrovano v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 24.03.2005 za № 328/10608 [On approval of the Rules of Fire Safety in the Forests of Ukraine: Order of the State Committee of Forestry of Ukraine dated 2004, December 27 No. 278, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 2005, March 24 under No. 328/10608.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-05#Text> [in Ukrainian].
12. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy vid 02.10.2012 № 5403-VI [Civil Protection Code of Ukraine dated 2012, October 2 No. 5403-VI]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [in Ukrainian].
13. Pro zatverdzhennia Pravyl pozhezhnoi bezpeky v Ukraini: nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 30.12.2014 № 1417, zareiestrovano v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 05.03.2015 za № 252/26697 [On approval of Fire Safety Rules in Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 2014, December 30 No. 1417, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 2015, March 5 under No. 252/26697]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15#Text> [in Ukrainian].
14. Pro zatverdzhennia Pravyl pozhezhnoi bezpeky v lisakh Ukrainy: projekt nakazu Ministerstva aharnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [On approval of Fire Safety Rules in the Forests of Ukraine: draft order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. Retrieved from: <https://forest.gov.ua/regulyatorna-diyalnist/proekti-regulyatornih-aktiv/proekt-nakazu-ministerstva-agrarnoyi-politiki-ta-prodovolstva-ukrayini-pro-zatverdzhennya-pravil-pozhezhnoyi-bezpeki-v-lisah-ukrayini> [in Ukrainian].
15. Pro zatverdzhennia Poriadku okhorony i zakhystu lisiv: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.05.2022 № 612 [On approval of the Procedure for the protection and conservation of forests: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 2022, May 20 No. 612]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
16. Kodeks Ukrainy pro administrativni pravoporushennia vid 07.12.1984 № 8073-X [Code of Ukraine on Administrative Offences dated 1984, December 7 No. 8073-X]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [in Ukrainian].
17. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III [Criminal Code of Ukraine dated 2001, April 5 No. 2341-III]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
18. Chelpan, R. V. (2011). Pravovi ta orhanizatsiini zasady okhorony ukraïnskykh lisiv vid pozhezh: istoriko-pravove doslidzhennia [The legal and organisational foundations of protecting Ukrainian forests from fires: a historical and legal study]. *The dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences*: 12.00.01. Mariupol [in Ukrainian].
19. Marfina, N.V. (2007). Administrativna vidpovidalnist za porushennia lisovoho zakonodavstva [Administrative liability for violations of forest legislation]. *The dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences*: 12.00.07. Kyiv [in Ukrainian].
20. Vaida, V.V. (2023). Administrativno-pravovyi mekhanizm zabezpechennia staloho hospodariuvannia v lisakh Ukrainy [Administrative and legal mechanism of ensuring of the sustainable management in the forests of Ukraine]. *The dissertation for a Doctor of Philosophy*: 081. Uzhhorod [in Ukrainian].
21. Kopylets, Ye. (2011). Ekolohichne vykhovannia v turystskomu pokhodi [Environmental education in tourist trips]. *Kraieznavstvo. Heohrafiia. Turyzm*, 32, 3–7 [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 31.07.2025

Дата прийняття статті: 01.09.2025

Опубліковано: 12.11.2025